

DOSSIER 1: LA FUSTA

Muebles Gascó y Jornet

M. Mar Villalbí Prades
Centre d'Estudis Seniens

A Liberto Jornet, per tots els records i vivències que va compartir amb nosaltres.

Liberto Jornet fent una demostració. Foto: Ma. Mar Villalbí.

L'any 2001, el Centre d'Estudis Seniens i l'Ajuntament de la Sénia van acordar iniciar un treball de recerca conjunt sobre el procés d'industrialització del poble, centrant-lo en la indústria del moble. Es va creure que era un moment propici per a l'estudi dels inicis i del desenvolupament de la indústria del moble perquè havien passat prou anys per poder tenir una perspectiva històrica del fet, però al mateix temps, la majoria dels protagonistes encara eren vius i podien aportar la seua visió i la seua experiència. Hi va ajudar la iniciativa endegada pel CEMS (Col·lectiu d'Empresaris del Moble de la Sénia) l'any 1996, de fer un acte de reconeixement als empresaris i a les empreses que van contribuir al desenvolupament del sector de la fusta a la Sénia i que s'organitzava, anualment, el dia de Sant Josep, patró dels fusters.

Aquest acord es va traduir en un primer estudi, *De fuster a fabricant. Els inicis de la industrialització a la Sénia* fet per l'autora d'aquest article, que va comptar amb la subvenció dels ajuts per a la realització de projectes de recerca etnològica a les Terres de l'Ebre, atorgats a treballs etnològics pel Museu del Montsià i el Centre de Promoció de la Cultura Tradicional i Popular Catalana.

Es va triar el Sr. Liberto Jornet i l'empresa Muebles Gascó y Jornet perquè van pensar que podia ser l'exemple del pas de l'etapa preindustrial a la industrial. En aquests empresaris pioners, hereus en la seua joventut del sistema tradicional i introductors, en la seua edat adulta, dels nous sistemes industrials era encara molt viu el canvi. Creiem que era molt necessari fer aquest primer treball de base, de documentació i de recull de la memòria oral d'aquests fusters per poder comprendre com es produí el procés d'industrialització a la Sénia.

Així, entre els mesos de febrer i abril de l'any 2002 es va realitzar el treball de camp consistent principalment en un total de sis entrevistes, fetes al protagonista d'aquesta recerca, el Sr. Liberto Jornet Vidal. La informació que ens van proporcionar aquestes converses és la base principal d'aquest article. Així mateix, també es va realitzar el reportatge fotogràfic d'alguns dels objectes de fusteria, maquinària, eines, etc. que ell encara conservava. La part més important d'aquest objectes consistien en dissenys de mobles, dibuixos dels prototips, fotos acolorides d'aquests, plantilles a mida real de mobles, plantilles per a talles, talles en diferents moments dels procés de treball, motllures, etc.

El treball es va centrar en la trajectòria professional i personal de Liberto Jornet Vidal –i més quan el seu soci durant gaire bé 40 anys, el Sr. Santiago Gascó Pla, malauradament ja era difunt–. Així, tant les entrevistes i el gruix de totes aquestes peces com la seua representativitat, se situen al voltant dels anys 40-60. A nivell bibliogràfic i documental ens vàrem servir dels articles

"Es va triar el Sr. Liberto Jornet i l'empresa Muebles Gascó y Jornet perquè van pensar que podia ser l'exemple del pas de l'etapa preindustrial a la industrial."

"Els dos socis de l'empresa es van conèixer i van travar amistat a la fusteria Prades. A la postguerra, aquesta fusteria era una de les més importants del poble ja que, a més del treball de la serradora i de la fusteria pròpiament dita, s'hi realitzaven treballs d'ebenisteria."

apareguts en la revista d'informació local *Lo Senienc* i del fons arxivístic del Centre d'Estudis i de l'Arxiu Municipal de la Sénia.

L'empresa Muebles Gascó y Jornet

Liberto Jornet Vidal va nàixer a la Sénia l'any 1925. El seu pare, paleta de professió, era d'Amposta i la seua mare, de la Sénia. Als 15 anys el seu pare, que feia poc que havia tornat de la guerra, per tal de donar-li un ofici el va portar d'aprenent a la fusteria dels Prades (any 39 o 40). Santiago Gascó Pla va nàixer l'any 1926. La seua família era originària de Rossell, del Mas de Gascó, a la vora del riu Sénia, on habitaren fins a la guerra civil. De petit havia treballat en les feines del camp. Va entrar d'aprenent l'any 40 a la fusteria dels Prades.

Els dos socis de l'empresa es van conèixer i van travar amistat a la fusteria Prades. A la postguerra, aquesta fusteria era una de les més importants del poble ja que, a més del treball de la serradora i de la fusteria pròpiament dita, s'hi realitzaven treballs d'ebenisteria, fet que implicava una alta especialització del taller. Els mobles passaven per tot el procés, des de la compra de la fusta fins al transport i muntatge a casa. El procés d'aprenentatge consistia a aprendre l'ofici i desenvolupar les aptituds a mesura que passaven per les diferents seccions del taller. Així, primer començaven fent feines senzilles com ajudar en el moviment de troncs i taulons amb la serra i, a poc a poc, s'iniciaven en el maneig de les eines tradicionals, etc. Sols eren considerats fusters quan havien passat per un llarg aprenentatge. A la fusteria es treballava seguint encara el model gremial, si bé s'hi havia introduït alguns dels canvis estesos a l'època, com el fet que els aprenents ja de bon principi cobraven un jornal.

Als set anys de treballar a la fusteria, cap a l'any 1946, Liberto Jornet la va deixar perquè fou cridat a files. En aquells moments, el servei militar tenia una durada d'un parell o tres d'anys. L'any 1948, en un permís poc abans de llicenciar-se, varen acordar amb Santiago Gascó de treballar junts. Durant aquest interval de temps, la fàbrica

de Hijos de A. Prades havia deixat de funcionar i la fusteria es dedicava a fer treballs diversos sota comanda. Mentre, Santiago Gascó havia entrat a treballar en una empresa de mobles recentment creada (1946) formada per dos socis: Joaquín Tomàs, el Solo, i José Garcia Sabaté. Aquesta societat inicial es va dissoldre molt ràpidament, i cadascun dels socis va seguir el negoci pel seu compte. Llavors es va vendre la fusteria on va treballar Santiago Gascó, on havien començat a fer mobles el Solo i José Garcia, situada al carrer del Sol a la vora de la plaça, i els dos socis varen comprar-la. Poc després, Gascó va deixar la seua feina i es varen instal·lar a treballar allí.

La nova empresa comptava amb dos bancs i els arreu i van comprar una serra i una *cepilladora*. Van començar a fer mobles de la mateixa forma que n'havien après, al juny de 1948. De treballadors, hi tenien Vicent Jacques, un fuster ja vell que ja treballava a la fusteria del Solo i sabia de l'ofici, i dos xics joves (un d'ells era Angelino Almuni, que tenia 12 anys, i un altre de 14 anys). Així mateix varen contractar dos dones que també havien treballat amb l'anterior propietari del taller. Elles eren envernissadores, feina que habitualment realitzaven les dones i que era considerada una especialitat, tant és així que una d'elles, Carmen Iranzo Ricard, en el seu expedient matrimonial indica que el seu ofici és "*polimentadora*".

En aquesta fusteria, propera al centre urbà, van estar-hi durant dos anys. D'allí es van traslladar a l'entrada del poble, davant del parc, on van llogar un pati a Agustí Sanz, que al cap d'uns tres anys van comprar. Al cap de poc temps van adquirir el solar del costat i van doblar l'espai inicial. Una vegada traslladats, varen comprar alguna màquina més (tupi) de segona mà i en van fer ells alguna altra (una premsa de fusta per encolar la xapa a la carcassa). En aquells moments hi treballaven una dotzena de persones. A poc a poc, i a mesura que van prosperar, es van anar estenen pels terrenys que hi havia al darrere de la fàbrica inicial i van construir més naus. També varen canviar la manera de treballar, adaptant-se així a la moderna concepció de producció en sèrie.

"A poc a poc, i a mesura que van prosperar, es van anar estenen pels terrenys que hi havia al darrere de la fàbrica inicial i van construir més naus. També varen canviar la manera de treballar, adaptant-se així a la moderna concepció de producció en sèrie."

Façana lateral de la fàbrica de Muebles Gascó y Jornet.
Foto: Ma. Mar Villabí.

Façana del darrere de la fàbrica de Muebles Gascó y Jornet.
Foto: Ma. Mar Villabí.

Façana davantera de la fàbrica de Muebles Gascó y Jornet.
Foto: Ma. Mar Villabí.

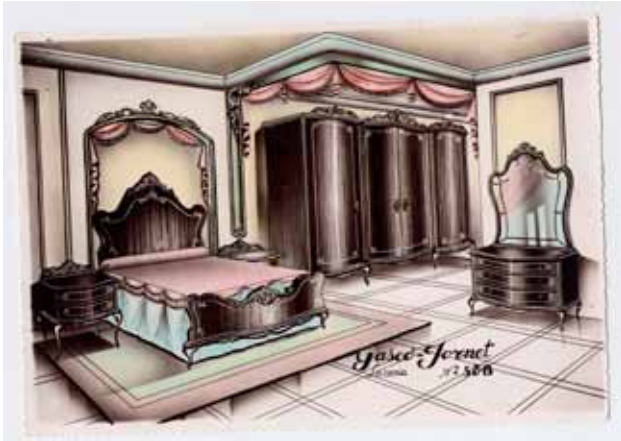
És un fet constatat que les fàbriques de mobles van passar d'ocupar un espai a l'interior del poble als baixos de les cases dels mateixos fusters, com tradicionalment havien fet les fusteries, a ocupar grans espais als afores. En aquest procés, l'espai industrial va créixer en relació a la creixent mecanització i a l'augment de la producció, i van disminuir les necessitats d'espai, per exemple, en relació a la transformació i emmagatzematge de la matèria primera i en relació a alguns tipus de feines que van passar a ser realitzades per empreses especialitzades. Les noves fàbriques foren primer patis coberts per passar després a ser grans naus industrials, de planta rectangular i teulada a doble vessant amb alts murs que deixaven passar la llum en la seua part superior i un únic espai a l'interior (les separacions per seccions són posteriors). Aquest fet també va representar un canvi en el ritme quotidià del poble, amb el so de la sirena marcant l'entrada i sortida al treball.

"L'empresa es va especialitzar en dormitoris, si bé al principi van arribar a fer algun menjador per encàrrec o altres peces, com per exemple la barra del bar del cine Risol per als germans Prades."

Inicialment, ells varen imitar la manera de treballar que havien après. Per aquest motiu, van instal·lar una galera de serrar troncs i compraven subhastes de pins als Ports (Castell de Cabres, Coratxar...) i els tallaven i assecaven durant un any. Després, per fer el procés més ràpid van ficar un assecador que ho feia en 24 hores (primer assecaven el pi dels Ports i posteriorment assecaven les partides de faig importat que compraven). El desenvolupament de l'empresa, però, va eliminar aquesta autosuficiència i va tendir, com totes, cap a l'especialització de la producció i va centrar-se en la producció del moble.

L'empresa es va especialitzar en dormitoris, si bé al principi van arribar a fer algun menjador per encàrrec o altres peces, com per exemple la barra del bar del cine Risol per al germans Prades. Es feien dormitoris perquè en aquell moment era el moble domèstic que tenia més demanda, ja que la gent en casar-se i formar una nova família, tant si seguien vivint amb els pares com si podien independitzar-se, estalviaven per comprar un dormitori per marcar la seua nova intimitat i potser també com a símbol del canvi d'estatus social dins la comunitat.

"Als anys 60, els Srs. Gascó i Jornet varen sortir a l'estranger i van anar a la fira d'Alemanya (Hannover), una de les més importants del sector quant a mobles i maquinària. Fou el moment en què apareix al mercat l'aglomerat."

Model d'habitació. Dibuix: Liberto Jornet.

Model d'habitació. Dibuix: Liberto Jornet.

Tradicionalment, els fusters de la Sénia havien acudit a les diferents fires que es feien sobre el seu ofici; així les fires universals de Barcelona de principis de segle xx no els varen deixar indiferents. En una d'elles, l'oli Palau de la Sénia va aconseguir una medalla internacional de qualitat. A les Terres de l'Ebre, a principis del segle xx, hi havia una creixent indústria de transformació dels productes agrícoles (oli, vi, arròs...) que motivava una permanent renovació dels professionals, un estar al dia per poder subministrar la maquinària i els productes necessaris a aquestes empreses. La zona estava allunyada dels grans centres i tenia una mala comunicació, però també estava en un punt central entre els dos grans centres llevantins: Barcelona i València, dels quals es beneficiava per igual. Les fires de mobles de València han rebut sempre la visita dels fusters i fabricants de la Sénia com a lloc d'inspiració i de coneixement del mercat. A partir dels anys 70, els moblistes de la Sénia exposen en aquesta fira els seus productes. Als anys 60, però, l'empresa Muebles Bellaubí, de la Sénia, ja

exposava els seus productes a la fira de València precedent de l'actual.

Als anys 60, els Srs. Gascó i Jornet varen sortir a l'estranger i van anar a la fira d'Alemanya (Hannover), una de les més importants del sector quant a mobles i

maquinària. Fou el moment en què apareix al mercat l'aglomerat (mescla de fustes, d'inferior qualitat, trossejades, encolades i premsades) i la nova maquinària per treballar-lo. Aquesta innovació dintre del món del moble va representar una revolució i motivà el canvi en les cadenes de treball i en tota la concepció d'aquest. Fins llavors, o bé es treballava la fusta o bé es treballava amb xapa (làmines de fusta bona, d'un gruix inferior al mil·límetre, que s'encolava i premsava). El primer material habitualment l'usaven els fusters i ebenistes, mentre que el segon era la matèria primera de les fàbriques de mobles. A partir d'aquests moments, l'aglomerat triomfarà i passarà a ser la matèria primera general de la indústria del moble, per la seua versatilitat i baix cost.

Aquesta visita els va fer veure el retard que portaven aquí en la mecanització de la indústria i en l'aplicació de les noves tecnologies, ja que gairebé es treballava de manera artesana. D'altra banda, però, la inversió de capital que això comportava era molt difícil d'assumir per aquestes indústries, encara joves, i bastides sense capital inicial (durant molts anys el Srs. Gascó i Jornet sols varen cobrar un sou com tots els seus treballadors i tots els beneficis que obtenien a l'empresa els reinvertien a fer-la més gran i moderna). Aprofitaren, però, l'experiència per imitar i adaptar la maquinària que havien vist (*lijadores*, *xapadores de cantó*, diferents tipus de carcasses, etc.) a la seua producció i als seus productes.

Els, encara que modernitzats, varen continuar mantenint uns quants anys el concepte d'autosuficiència de l'empresa (fet que no costa d'entendre si pensem que la Sénia es trobava fora dels circuits comercials més importants). Així, malgrat que finalment varen

Diferents models de rematades motllurades per a l'acabament superior dels armaris. Font: Muebles Gascó y Jornet

Esbós de peu de llit motllurat de fusta massissa.
Dibuix: Liberto Jornet.

Plantilla en paper dels motius decoratius vegetals del peu de llit. Font: Muebles Gascó y Jornet.

Peu de llit de fusta massissa amb la decoració. Font: Muebles Gascó y Jornet.

abandonar la compra, tala i assecat de la fusta, dintre el taller hi havia les diferents seccions que realitzaven feines especialitzades: la xapa (se l'encolaven i muntaven ells), les motlures, les talles, l'envernissat, etc. En els darrers anys, però, les motlures i talles les donaven a fer (a operaris que havien après amb ells i que havien muntat la seua pròpia empresa), però ells les dissenyaven.

Els dormitoris que fabricaven Gascó y Jornet eren molt al gust de l'època, amb adaptacions d'estils clàssics però amb materials més econòmics. Així, la fusta massissa era substituïda per xapa de fusta amb carcassa de pi, que podia ser completament recta en els models de baix preu i amb un disseny curvilini en els models cars. A aquesta estructura, se li afegien les talles en fusta massissa i les motlures de fusta (que varen arribar a fer en plàstic). Aquests elements decoratius podien encarir força el moble segons les seues característiques. Una opció decorativa més barata foren les motlures pintades, amb plantilla, damunt la xapa. L'envernissat es realitzava a mà, fins a la generalització de productes com el polièster (derivat del petroli) que permetien l'ús de pistoles i altres procediments mecànics.

Des de bon principi els socis varen decidir no comercialitzar directament el seu producte, per la qual cosa ells venien a les tendes. La seua zona comercial, primer d'un àmbit més comarcal (Terres de l'Ebre i Maestrat), es va expandir als mercats nacionals i treballaven sobretot per a Barcelona i rodalies.

Cal pensar que una quarta part dels habitatges existents a Barcelona l'any 1967 s'havien construït en els darrers set anys, fet que implicava la necessitat de mobiliari per a aquests pisos i això afavoria el desenvolupament de zones dedicades al moble, com la Garriga, a Barcelona,

Vista de perfil des d'una posició enlairada del peu de llit on s'observa la corba de la fusta. Font: Muebles Gascó y Jornet.

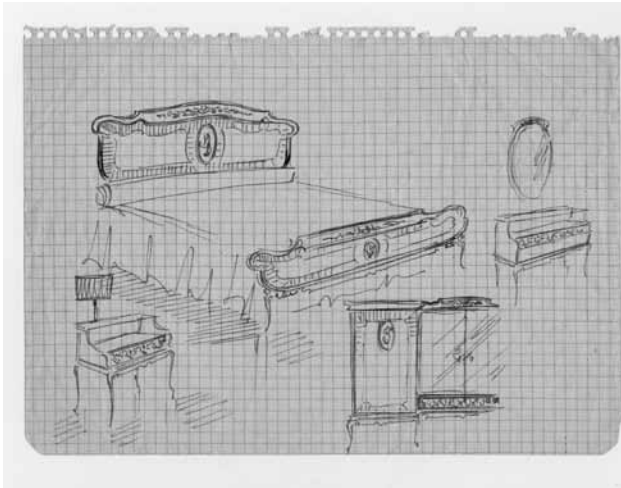
Plantilles de motlures en cartó i motlures ja fetes i acabades de tauletes de nit i capçals de llit. Font: Muebles Gascó y Jornet.

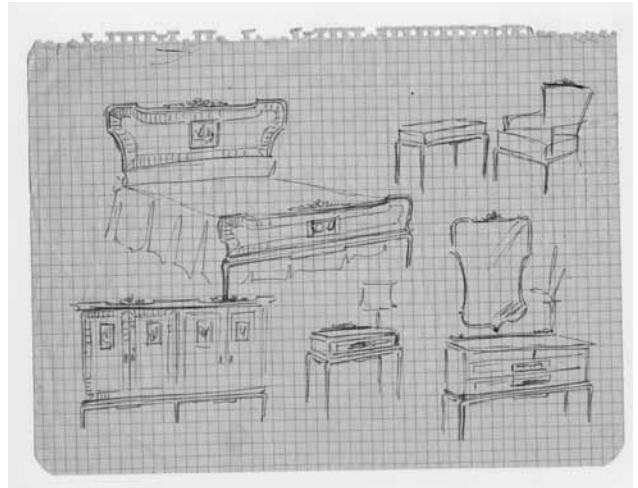
Plantilla i motlura de medalló central per a capçal de llit o per a armari. Font: Muebles Gascó y Jornet.

Plantilla per a decoració amb pintura. Font: Muebles Gascó y Jornet.

Esbós de dormitori. Dibuix: Liberto Jornet.

Esbós de dormitori. Dibuix: Liberto Jornet.

i la Sénia, a Tarragona. Hem de pensar que a la Sénia, en aquells moments, a més de l'empresa de Gascó y Jornet, hi havia les fàbriques de Muebles Garcia Sabaté (1946), Industrias Bellaubí (1950), Muebles Messegué (1952), Cuvisan (1960) o Muebles Marton (1964).

Els productes més venuts eren les còpies, reciclatges, estilitzacions i adaptacions dels models clàssics, a un baix cost econòmic. Encara no havia arribat l'era del disseny, que a mitjans dels anys setanta el Gremi de Moblistes proposava com un dels trets necessaris en la reconversió del sector per a la seua supervivència.

Als centres de venda hi tenien venedors (representants) que venien el seu producte a les tendes per catàleg i s'encarregaven de recollir les comandes. Els catàlegs inicials eren dibuixos passats a tinta, que feia el mateix Liberto Jornet, i que s'enviaven a fotografiar.

En això seguien una tradició que venia de lluny: els fusters ja tenien uns àlbums de mostres de mobles per ensenyar a la seua clientela. La idea la va popularitzar Luis Rigalt i Farriols (Barcelona 1814-1894) conegut pintor paisatgista, decorador i il·lustrador romàntic que fou també autor de cèlebres manuals teorico-pràctics de

les arts industrials. Aquests tipus d'àlbums es creen i s'estenen a partir de mitjans de segle XIX. Responien a la idea de crear un estil amb gust propi buscant l'equilibri entre la utilitat i l'estètica. S'usaven com a guia per als treballadors i com a catàlegs per a orientar els possibles compradors. Foren el precedent dels catàlegs de mostres actuals, que ofereixen fabricants i tendes.

Posteriorment, als anys 70, es van començar a fer fotos dels mobles. Es portava el prototip del moble a l'estudi de fotografia on es muntava i es realitzaven sèries de fotos (habitualment a Barcelona o València, més tard a Benicarló i actualment es pot fer a la Sénia).

Als anys 70, l'empresa Muebles Gascó y Jornet ja estava totalment consolidada i eren considerats pel sector una empresa molt seriosa amb una gran qualitat en els seus productes. Llavors tenien 48 treballadors, alguns dels quals al cap d'uns anys varen deixar l'empresa i van muntar la seua pròpia. Aquest és el cas de Joaquín Irazo (Scarabat-Secedi); José Añón i Javier Querol (Muebles Añón-Querol); Toribio Bustos, que va muntar amb els seus germans Bustper, SA; Lluís Bustos (Mobles Bustos); Rafel Arasa, que amb Josep Martí varen muntar

Esbós de llit i armari. Dibuix: Liberto Jornet.

Habitació senzilla. Dibuix: Liberto Jornet.

Habitació completa del tipus més car amb llit, tocador, butaques i armari. Tota ella feta amb motlures a joc i formes corbes en les superfícies més visibles. Dibuix: Liberto Jornet.

una empresa de complement del moble on feien talla i, posteriorment, el primer amb dos socis més, Fernando Gonzalez Ferré i Vicente Tomàs Cloquell, varen muntar Rafervis Mobel; Francisco Rallo, que amb el seu germà Manolo varen crear Frama; els germans Perona, un d'ells comercialitzava mobles, l'altre es dedicava al transport i l'altre fabricava cadires, i Dalmació Sanz, que amb dos socis, Joaquín Martí i Ernesto, formaren Derjomobel. Muebles Roberto Querol va tenir el mateix origen.

En aquells moments la producció s'estava estandarditzant, així com el mercat, i les fàbriques es van especialitzar en les diferents parts del procés de la fabricació i venda del moble: fàbriques de fer motlures, fàbriques de talla, fàbriques de vidre.. S'inicia la nova era en què les fàbriques de mobles funcionen com a "fàbriques de muntatge", ja que compren les diferents peces i els serveis (acabats) a altres empreses.

Entre els anys 70-80, la crisi general del petroli enfonsa algunes de les fàbriques de mobles, ja que un dels punts febles d'aquesta indústria ha estat sempre el seu allunyament de les grans metròpolis i de les grans vies de comunicació. Aquest fet havia motivat l'autosuficiència i la reinversió dels beneficis en les mateixes indústries sense diversificar les inversions. Aquesta crisi va canviar totalment la mentalitat del sector, ja que tot i que s'havien mecanitzat, no s'havia trencat encara amb la mentalitat preindustrial.

En jubilar-se els socis, als anys 80, es va dissoldre la societat; els fills de l'un i de l'altre soci havien emprès uns altres camins. Finalitzava amb aquesta empresa el primer moment d'industrialització del moble a la Sénia en què s'havia treballat d'una manera industrial, moderna, amb una mentalitat d'artesà, i que amb el nou ordre econòmic mundial, restava totalment obsoleta.

"En jubilar-se els socis, als anys 80, es va dissoldre la societat; els fills de l'un i de l'altre soci havien emprès uns altres camins. Finalitzava amb aquesta empresa el primer moment d'industrialització del moble a la Sénia."
